MATERYAŁY

DO GEOGRAFII WOLA I MATOŁECTWA

W GALICYI.

PODALI

Dr. Stanisław Ciechanowski
asystent Uniwersytetu Jagiellońskiego

i

Ryszard Urbanik
słuchacz Wydziału lekarskiego Uniw. Jagiell.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1898.

MATERYAŁY

DO GEOGRAFII WOLA I MATOŁECTWA

W GALICYI.

PODALI

Dr. Stanisław Ciechanowski
asystent Uniwersytetu Jagiellońskiego

i

Ryszard Urbanik
słuchacz Wydziału lekarskiego Uniw. Jagiell.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1898.

Osobne odbicie z T. III. Dz. I. Materyałów antropolog.-archeolog. i etnograf. Akademii Umiejętności w Krakowie.

MATERYAŁY
DO GEOGRAFII WOLA I MATOŁECTWA W GALICYI.

PODALI

Dr. Stanisław Ciechanowski i Ryszard Urbanik
asystent Uniw. Jagiell. słuchacz Wydziału lek. U. J.

(Według pracy, nagrodzonej przez Wydział lekarski U. J. na konkursie im. Jakubowskiego w d. 10. lipca 1896).

Opracowanie geografii wola i matołectwa w Galicyi może przyczynić się nietylko do wyjaśnienia przyczyn obu tych, endemicznie w górskich powiatach naszego kraju panujących spraw chorobowych, ale także posłużyć do stworzenia szczegółowego planu zapobiegania tym chorobom.

Dokładne oznaczenie okolic i miejscowości, w których wól i matołectwo panują, dozwoli z jednej strony rozstrzygnąć, o ile prawdą jest przypuszczenie, że wól jest skutkiem nieznanego bliżej czynnika szkodliwego, dostającego się do ustroju ludzkiego z wodą, pochodzącą z p e w n y c h o k r e ś l o n y c h formacyi geologicznych, a dalej, czy i jaki związek zachodzi między wolem a matołectwem; z drugiej zaś strony na podstawie dokładnej mapy powiatów, wolem dotkniętych i porównania jej z mapami geologicznemi można będzie, choćby w skromnych rozmiarach, rozpocząć próby wytępienia wola i matołectwa w Galicyi. Prób takich dokonano już w Szwajcaryi przez sprowadzenie wody z miejscowości, nie dotkniętych endemią wola, w okolice, gdzie choroba ta

rozwijała się u połowy ludności, osiągnięto tam wyniki bardzo zachęcające[1]).

Rozstrzygnąć, w jakich granicach można dzisiaj zbadać rozpowszechnienie się wola i matołectwa w Galicyi, dostarczyć materyału, któryby mógł być podstawą do dalszych badań i poszukiwań i zdać sobie sprawę z tego, jaką drogą te dalsze badania posuwać się mogą, jest skromnem zadaniem niniejszych zestawień i dołączonej mapy.

Do ułożenia tych zestawień posłużyły:

1) „Militär-statistische Jahrbücher", wydawane przez ministeryum wojny w Wiedniu; 14 tomów od roku 1880 do 1893 włącznie.

2) „Sprawozdania c. k. krajowej Rady zdrowia o stosunkach zdrowotnych w Galicyi"; 11 zeszytów od roku 1878 do 1893 włącznie.

3) „Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, wydawane pod redakcyą Dra T. Pilata". Tom XIII, zeszyt 1.

Z dwóch ostatnich źródeł zaczerpnięto cyfry, odnoszące się do ruchu ludności w Galicyi i do częstości matołectwa wśród ogółu ludności galicyjskiej; sprawozdania ministeryum wojny dostarczyły danych o ruchu ludności męskiej, znajdującej się w wieku popisowym (19 do 24 lat), i o częstości wola i matołectwa wśród popisowych.

Dane, odnoszące się do pewnej części ludności, i to ludności męskiej wyłącznie, posiadają względną tylko wartość i mogą być źródłem kilku błędów statystycznych.

Doroczna ilość popisowych wynosi zaledwo 2 do 3% ogółu ludności (porównaj tablicę I). W ciągu kilku lat jednak przesuwa się przed komisyami poborowemi znaczniejsza część ludności męskiej kraju. Dokładniejsze dane o częstości wola w różnych okolicach Galicyi znajdują się w sprawozdaniach ministeryum wojny dopiero od roku 1883. Wskutek tego dla zarysu geografii wola u nas wyzyskać można tylko dziesięcioletni okres; w przeciągu tego czasu jednakże komisye poborowe badały prawie trzecią część ludności męskiej kraju. Ta niezbyt obfita liczba badanych zyskuje jednak na znaczeniu, jeżeli się zważy, że wól u mężczyzn rozwija się prawie zawsze przed 25. rokiem życia[2]), a więc przed końcem wieku popisowego. Później już wole u mężczyzn wyjątkowo tylko się tworzą; w ten sposób więc badanie popisowych daje poniekąd miarę całej ilości wolem dotkniętych mężczyzn.

W Szwajcaryi stwierdzono na podstawie równoległych badań kilku tysięcy młodzieży płci obojga i tysiąca kilkuset popisowych,

---

[1]) Bircher w Lubarsch'a i Ostertag'a „Ergebnisse der allgemeinen Pathologie" 1896.

[2]) Bircher l. c., tamże inne źródła.

że odsetki dotkniętych wolem wśród pierwszej i drugich w każdej okolicy pozostają do siebie w pewnym stałym stosunku [1]). Wobec tego względna częstość i rozdział ilościowy wola wśród ogółu ludności rozmaitych okolic odpowiada w przybliżeniu względnej częstości wola wśród popisowych tychsamych okolic, wyrażonej w odsetkach.

Jaką pod tym względem posiadają wartość dane, odnoszące się do wola wśród popisowych w Galicyi, nie można ocenić bezpośrednio, z powodu braku równoległych statystycznych badań dla całej ludności. Probierzem wartości cyfr, zawartych w statystykach wojskowych, może być jednak do pewnego stopnia, porównanie wojskowej statystyki matołectwa wśród popisowych, ze statystykami „Krajowej Rady Zdrowia“ i „Wiadomości statystycznych Dra Pilata“, obejmujących w tym kierunku ogół ludności wszystkich powiatów galicyjskich. Z porównania odnośnych średnich z lat dziesięciu cyfr odsetkowych (Tablica VI A—C) wynika wprawdzie, że obliczone odsetki wyjątkowo tylko w dwóch lub we wszystkich trzech źródłach ze sobą się zgadzają (okoliczność ta stanowi przy ich zużytkowaniu niemałą trudność); jednakże z drugiej strony okazuje się, że cyfry te — oprócz okręgu kołomyjskiego — są do siebie dość zbliżone, bez względu na to, czy przedstawiają ilość matołków w tysiącu popisowych, czy w tysiącu ludności. Inaczej mówiąc, wykładnik cyfrowy matołków wśród ludności wogóle i wśród mężczyzn, w wieku popisowym będących, nie jest wprawdzie tensam, jednakże przynajmniej dosyć równolegle wznosi się i opada w różnych kraju okolicach.

Cyfry popisowych w kraju nie są stałym współczynnikiem cyfry zaludnienia, tj. nie wzrastają równolegle do cyfry ludności. Wynikający stąd błąd przedstawia Tablica I, zestawiająca ruch ludności z ruchem popisowych w Galicyi w ciągu lat czternastu. Błąd ten do niejakiego stopnia można zrównoważyć, opierając się na cyfrach średnich z szeregu lat; w dołączonych zestawieniach (Tablica III i IV) obliczono średnie dane z lat dziesięciu, z tego bowiem tylko czasu istnieją wykazy szczegółowe w statystyce wojskowej.

Wahania w ilości matołków w różnych powiatach w poszczególnych latach, widoczne w statystykach krajowych, zrównoważyć można również przez użycie cyfr średnich z lat dziesięciu. (Tablica V).

W podobny sposób można także prawie zupełnie wykluczyć błąd, powstający przez to, że co roku część popisowych przed komisyami poborowemi się nie stawia, a zatem nie jest badaną przez lekarzy. Dane zaś statystyk wojskowych, odnoszące się do

---

[1]) Bircher l. c.

wola i matołectwa, obejmują tylko popisowych przez lekarzy zbadanych. Liczba niestawiających się popisowych waha się z roku na rok od 3 do 11, wyjątkowo do 18%, wogóle jednak nie przenosi ona 10%; tyle też mniejwięcej wynosi powstający przez to błąd (porównaj Tablicę II).

Na podstawie tych wszystkich danych, uwzględniając wymienione źródła błędów, można do pewnego stopnia zdać sobie sprawę z rozpowszechnienia się wola i matołectwa w Galicyi. — Wyniki odnośnych zestawień obejmują Tablice VI A, B, C i dołączona mapka.

Z tablic tych i z mapy widać, że cyfra dotkniętych wolem w większej części powiatów Galicyi nie dochodzi 1%; w dwudziestu powiatach, objętych pięciu okręgami uzupełniającymi wzrasta ona od 1 do 3%; w dziewięciu zaś powiatach przekracza 6%, mianowicie w powiatach okręgu uzupełn. nowosądeckiego wynosi 6·857%, zaś w okręgu uzup. wadowickim 7·107%.

W tychsamych okręgach, a według wykazów wojskowych także w kołomyjskim, najwyższym z całego kraju jest, według przytoczonych źródeł, odsetek matołków.

Świadczyłoby to przeciw twierdzeniu, że matołectwo nie pozostaje w żadnym związku z wolem, a że przeciwnie, zależy nawet od zaniku gruczołu tarczykowego; przemawiałoby zaś poniekąd za przypuszczeniem, że wól i matołectwo są współrzędnymi skutkami jednej i tej samej przyczyny, równoległymi niejako objawami t. zw. „zwyrodnienia matołkowego“ (kretinische Degeneration), a w każdym razie za tem, że obie te sprawy w dość ścisłym ze sobą pozostają związku, że łączy je pewien ilościowy stosunek.

Czy tak jest istotnie, udowodnić mogą dopiero badania ściślejsze. Obecnie, na podstawie wykazów wojskowych, podzielić można Galicyę tylko na 18 części, różniących się między sobą znacznie odsetkiem wola i matołectwa; tyle bowiem tylko jest okręgów uzupełniających. Okręgi te obejmują wprawdzie po kilka tylko powiatów i to stanowiących pewną całość geograficzną; czy są to jednakże jakieś całości geologiczne, to inne pytanie.

Zadanie dalszych badań byłoby dwojakie: przedewszystkiem należałoby szczegółowo zbadać przynajmniej 7 okręgów uzupełniających (29 powiatów), silniej wolem dotkniętych i na podstawie tych badań ułożyć dokładną mapę geograficzną wola i matołectwa, objaśniającą grupowanie się endemii tych cierpień w pewnych okolicach i miejscowościach. Ta część pracy mogłaby być dokonana tylko zbiorowemi siłami na podstawie dokładnych wykazów wszystkich popisowych, obejmujących miejsce zamieszkania, wiek i t. d., a znajdujących się w każdej komendzie uzu-

pełniającej z jednej, i na podstawie wykazów, zestawionych przez władze polityczne i parafialne, z drugiej strony. Wyniki tych wykazów uzupełniałyby się wzajemnie.

Porównanie ułożonej na podstawie tych wykazów szczegółowej mapy z mapami geologicznemi byłoby dopiero wystarczającem uzupełnieniem pracy, na którem oprzećby można wnioski ściślejsze.

TABLICA I.

Zestawienie ruchu ludności z ruchem popisowych z lat czternastu (1880—1893).

Według: Militär-statistische Jahrbücher, Sprawozdań krajowej Rady zdrowia i Wiadomości statystycznych o stosunkach krajowych Dr. Pilata.

L a t a	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893
Ludność: [1])	5958907										6607816			
1. Przyrost roczny (bezwzgl.)	45416	46159	62136	51559	74654	50425	73554	77168	86469	99459	78364	93573	64600	110376
2. Przyrost roczny (‰) [2])	7·5	7·7	10·3	8·5	12·4	8·4	12·3	12·8	14·3	16·5	11·6	14·2	9·8	16·7
3. Ludność w każdym roku	6004323	6050482	6112618	6164177	6238831	6292956	6366510	6443678	6530147	6629606	6686180	6779753	6844353	6954629
Popisowi:														
1. Cyfry roczne (bezw.)	151369	148745	145969	183891	189367	188850	192501	184294	181774	139860	154653	158224	161656	155362
2. Na tysiąc ludności (‰) [2])	25·1	24·6	24·1	30 5	31·5	31 3	32 0	30·6	30 1	23·1	23·2	23·9	24·3	23·3
3. Przyrost popisow. [3])	—	—0 5	—1 0	5·4	6·4	6·2	6·9	5·5	5·0	—2·0	—	0·7	1·1	0·1

[2]) W stosunku do ludności z r. 1880 względnie r. 1890.
[1]) Według spisu z r. 1880 i 1890.
[3]) W stosunku do dat z r. 1880 względnie 1890.

TABLICA II.

Stosunek badanych do niebadanych przez lekarzy (stawiających się do niestawiających się) w tysiącu popisowych, [dla każdego okręgu uzupełniającego w latach jedenastu 1883—1893], [dla całej Galicyi w latach czternastu 1880—1893].

Według „Militär-statistische Jahrbücher“. **Na tysiąc popisowych nie stawiło się:**

Okręgi uzupełniające	L	a	t	a										
	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893
9. Stryj	—	—	—	67	61	71	54	51	49	83	80	71	53	48
15. Tarnopol	—	—	—	62	63	63	65	66	32	64	52	57	53	60
24. Kołomyja	—	—	—	71	82	83	60	38	38	52	52	56	56	60
30. Lwów	—	—	—	62	71	53	49	49	53	114	105	93	91	75
55. Brzeżany	—	—	—	50	54	56	44	44	42	73	60	96	69	65
58. Stanisławów	—	—	—	55	63	62	48	43	36	65	65	81	79	90
80. Złoczów	—	—	—	91	72	72	63	43	37	72	73	84	82	85
89. Gródek	—	—	—	56	54	67	43	38	40	55	39	48	41	47
95. Czortków	—	—	—	63	55	57	51	36	31	53	58	61	78	98
10. Przemyśl	—	—	—	65	62	61	54	33	32	61	67	83	60	158
13. Kraków	—	—	—	90	71	62	55	50	57	162	176	129	91	98
20. Nowy Sącz	—	—	—	55	55	59	50	55	59	158	121	123	140	145
40. Rzeszów	—	—	—	67	64	63	54	51	58	134	144	156	177	171
45. Sanok	—	—	—	62	70	79	64	48	54	131	129	137	159	152
56. Wadowice	—	—	—	37	41	44	36	26	32	69	64	64	70	76
57. Tarnów	—	—	—	53	62	74	77	75	62	179	181	166	167	178
77. Sambor	—	—	—	55	61	65	52	41	36	64	74	81	83	89
90. Jarosław	—	—	—	63	65	69	67	66	51	143	108	117	116	100
W całej Galicyi	107	110	102	62	62	63	55	47	46	102	95	97	98	99

TABLICA III.

Częstość wola u popisowych w Galicyi w latach od r. 1884—1893. (Cyfry ‰).

(Zestawiono według: Militär-statistische Jahrbücher).

Rok	Okręgi uzupełniające korpusów galicyjskich.																		
	9. Stryj	15. Tarnopol	24. Kołomyja	30. Lwów	35. Brzeżany	58. Stanisławów	80. Złoczów	89. Gródek	95. Czortków	10. Przemyśl		13. Kraków	20. Nowy Sącz	40. Rzeszów	45. Sanok	56. Wadowice	57. Tarnów	77. Sambor	90. Jarosław
1884	6·2	—	33·9	0·5	1·3	18·4	—	0·5	1·9	8·3	—	10·4	101·7	9·2	8·2	64·6	23·8	6·6	4·6
1885	0·4	—	36·7	1·1	1·3	15·9	0·4	0·5	2·4	3·9	—	5·7	85·4	6·0	5·7	51·0	13·2	8·1	6·0
1886	8·2	—	22·9	0·4	0·9	14·6	—	1·0	2·1	7·2	—	7·6	69·5	5·4	30·2	75·5	13·2	7·6	2·6
1887	7·3	—	33·1	0·3	0·7	3·9	—	0·9	0·8	4·8	—	6·7	50·6	5·4	29·2	50·4	11·6	1·7	6·7
1888	8·7	—	35·7	0·6	0·8	6·7	0·3	1·0	0·2	6·4	—	4·9	122·3	3·2	34·1	50·4	18·7	9·6	3·0
1889	0·3	—	23·5	0·1	0·8	10·1	0·3	1·5	0·4	6·2	—	17·2	66·6	3·0	12·2	65·7	24·7	12·7	6·6
1890	0·7	—	35·2	0·6	0·6	7·8	0·2	0·6	0·9	18·5	—	16·7	67·9	3·4	12·0	55·8	33·6	14·6	7·4
1891	4·2	0·3	34·9	0·6	0·8	9·3	0·5	2·1	1·5	7·4	—	18·4	28·0	3·6	40·5	102·8	53·2	16·2	2·8
1892	3·5	0·3	32·8	0·7	0·8	14·9	0·3	0·9	1·2	15·4	—	16·1	32·7	2·8	34·8	96·6	34·9	11·0	6·6
1893	7·5	0·3	35·7	3·0	0·9	16·3	0·2	3·3	1·0	13·7	—	16·2	61·0	2·3	46·7	97·9	22·9	8·9	6·0
Średnio z lat dziesięciu t. j. od r. 1884—1893	4·7	0·09	32·44	7·9	8·9	11·79	0·22	1·23	1·24	9·18	—	12·05	68·57	4·43	25·36	71·07	24·98	9·70	5·23

TABLICA IV.

Częstość matołectwa u popisowych w Galicyi w latach od r. 1884 do r. 1893. (Cyfry ‰).

(Zestawione według: Militär-statistische Jahrbücher).

Rok	Okręgi uzupełniające korpusów galicyjskich.																
	9. Stryj	15. Tarnopol	24. Kołomyja	30. Lwów	55 Brzeżany	58. Stanisławów	80. Złoczów	89. Gródek	95. Czortków	10. Przemyśl	13. Kraków	20. Nowy Sącz	40. Rzeszów	45. Sanok	56. Wadowice	57. Tarnów	77. Sambor	90. Jarosław
1884	0·6	—	0·8	0·1	0·2	0·4	0·4	0·2	0·5	—	1·7	6·4	0·1	—	—	0·7	—	0·4
1885	0·1	—	5·7	0·3	0·3	0·9	0·9	—	0·6	—	1·3	9·4	—	—	1·8	—	—	0·8
1886	—	—	4·0	0·3	0·6	0·3	1·0	—	0·1	—	0·8	6·1	—	0·8	1·0	0·2	—	0·3
1887	—	0·4	4·0	0·1	0·2	0·1	0·3	0·1	—	—	2·3	2·8	0·3	—	1·8	0·4	0·2	—
1888	—	—	2·0	0·6	0·1	0·3	0·5	0·1	—	0·2	2·7	1·0	—	0·4	2·0	0·2	0·5	0·2
1889	—	—	1·9	—	0·2	0·4	1·2	0·1	—	—	0·8	0·9	0·5	—	0·6	0·6	—	—
1890	—	—	2·0	—	0·9	1·0	0·6	—	0·1	—	1·3	3·0	—	—	0·7	0·5	0·1	0·6
1891	0·3	0·3	2·5	—	0·4	0·5	0·4	0·5	0·4	—	1·2	2·8	—	—	1·2	4·3	—	0·2
1892	7·5	—	0·2	—	0·2	0·8	0·3	0·2	—	0·4	1·8	3·3	—	—	1·5	3·4	—	0·4
1893	4·0	0·3	0·6	—	—	0·6	0·4	0·9	0·1	—	3·4	5·6	—	0·2	0·9	2·4	—	0·3
Średnio z lat dziesięciu, t. j. od roku 1884—1893	1·25	0·1	2·37	0·14	0·31	0·53	0·6	0·21	0·18	0·06	1·73	4·13	0·09	0·14	1·15	1·27	0·08	0·32

TABLICA V.

Częstość matołectwą u ludności galicyjskiej w latach dziesięciu (1884—1893).

(Według: Sprawozdań krajowej Rady Zdrowia).

	Powiaty polityczne	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	średnia	śr. z lat 10 ‰ ludn.[1]	Uwaga
1	Lwów miasto	31	25	25	26	9	14	20	32	31	25	23·8	0·20	[1]) Cyfry na tysiąc ludności powiatu, obliczonej średnio dla dziesięciolecia
2	Kraków miasto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	--	
3	Biała	82	78	83	76	83	88	93	85	76	94	83 8	0·95	
4	Bóbrka	23	26	24	31	34	32	27	25	37	19	26·8	0·40	
5	Bochnia	50	49	57	72	85	88	86	80	73	123	76·3	0·70	
6	Bohorodczany	30	31	26	27	10	14	23	33	29	25	24·8	0·48	
7	Borszczów	17	19	23	27	19	24	26	19	19	23	21·6	0·21	
8	Brody	27	20	31	35	30	47	69	58	40	45	40·2	0·32	
9	Brzesko	30	40	55	69	79	101	114	120	113	115	83 6	0·93	
10	Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
11	Brzozów	23	23	24	21	23	23	26	26	28	26	23·3	0 33	
12	Buczacz	2	2	3	—	—	—	—	10	18	7	4·2	0 03	
13	Chrzanów	72	67	74	61	72	79	78	87	76	74	24·0	0·32	
14	Cieszanów	11	13	12	6	7	5	5	4	4	16	8·3	0·11	
15	Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
16	Dąbrowa	44	6	4	5	5	12	25	34	24	26	18·5	0·31	
17	Dobromil	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18	Dolina	50	61	38	64	19	34	43	36	32	46	42·3	0·50	
19	Drohobycz	16	27	27	27	23	23	24	24	23	47	26·1	0·23	
20	Gorlice	97	86	72	93	86	97	123	124	131	145	105·4	1·37	
21	Gródek	45	34	37	33	18	20	16	19	22	28	27 2	0·43	
22	Grybów	201	260	277	243	304	241	279	275	259	246	258 5	5 62	
23	Horodenka	1	1	1	1	2	3	3	6	6	4	2·8	0·03	
24	Husiatyn	13	12	15	22	17	21	14	11	12	15	15·2	0·18	

TABLICA V. (Ciąg dalszy).

	Powiaty polityczne	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	średnia	śr. z lat 10 ‰ ludn.	Uwaga
25	Jarosław	38	24	37	28	33	35	31	33	45	41	34·5	0·31	
26	Jasło	17	20	24	24	22	22	21	21	21	21	21·5	0·21	
27	Jaworów	12	15	17	12	9	12	10	10	10	11	11·8	0·17	
28	Kałusz	43	43	23	15	22	26	34	33	37	31	30 7	0·42	
29	Kamionka	2	2	2	2	2	12	8	17	14	16	7·7	0·08	
30	Kolbuszowa	12	14	15	21	17	18	9	12	18	15	15·1	0·23	
31	Kołomyja	30	34	41	36	41	43	35	51	31	21	36·3	0 30	
32	Kossów	12	12	10	21	16	11	9	8	9	9	11 7	0·16	
33	Kraków powiat	40	42	37	53	51	49	43	38	55	50	45·8	0·68	
34	Krosno	14	13	17	14	24	88	89	95	61	76	49·1	0·67	
35	Łańcut	3	3	2	2	2	2	2	70	75	71	23·2	0·18	
36	Limanowa	152	151	151	149	144	149	145	154	160	149	150·4	2·15	
37	Lisko	14	12	11	13	15	15	23	19	21	22	16·5	0·20	
38	Lwów powiat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
39	Mielec	6	6	5	7	6	5	5	7	13	17	7·7	0·11	
40	Mościska	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	0·3	0·004	
41	Myślenice	79	61	76	94	92	133	143	143	163	144	112·8	1·36	
42	Nadwórna	51	63	59	66	73	68	84	60	69	72	66·5	1 007	
43	Nisko	9	9	9	6	7	7	9	9	10	10	8·5	0·15	
44	Nowy Sącz	350	351	349	382	356	360	382	382	381	355	344·8	3·28	
45	Nowy Targ	118	106	125	140	216	184	194	173	194	197	164·7	2 28	
46	Pilzno	21	22	19	21	44	59	63	63	61	64	43·7	0 95	
47	Podhajce	13	12	13	9	7	4	5	5	6	14	8·8	0·11	
48	Przemyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	3·0	0·02	
49	Przemyślany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
50	Rawa	14	20	14	13	14	10	10	23	24	17	15 9	0·17	
51	Rohatyn	35	37	35	39	54	31	39	33	34	33	34·0	0·41	

TABLICA V. (Dokończenie).

	Powiaty polityczne	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	średnia	śr. z lat 10 ‰ ludn.	Uwaga
52	Ropczyce	42	42	43	42	75	62	51	41	38	48	48·4	0·66	
53	Rudki	29	23	20	26	17	27	27	31	30	46	27·6	0·46	
54	Rzeszów	32	30	31	29	25	27	27	27	108	146	48·2	0·34	
55	Sambor	26	36	31	36	27	21	19	9	14	12	23·1	0·28	
56	Sanok	24	29	31	36	108	44	39	32	47	19	40·9	0·45	
57	Skałat	16	12	15	17	—	—	11	22	19	23	13·5	0·16	
58	Śniatyn	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	0·3	0·004	
59	Sokal	21	23	24	19	27	26	16	22	26	28	23·2	0·27	
60	Stanisławów	8	17	22	24	21	39	29	29	22	29	24·0	0·23	
61	Staremiasto	21	17	36	22	24	21	32	40	39	37	28·9	0·61	
62	Stryj	13	18	25	19	19	23	24	26	25	19	21·1	0·24	
63	Tarnobrzeg	—	—	—	—	—	—	—	—	20	19	3·9	0·06	
64	Tarnopol	—	11	8	7	15	19	17	—	—	—	7·7	0·06	
65	Tarnów	154	163	198	173	189	172	181	189	193	191	180·3	1·89	
66	Tłumacz	—	—	5	11	—	—	—	—	—	—	1·6	0·02	
67	Trembowla	8	8	17	18	15	21	11	14	9	16	13·7	0·20	
68	Turka	34	31	43	32	37	30	39	40	42	33	36·1	0·64	
69	Wadowice	75	81	111	112	123	124	126	126	125	126	112·9	1·13	
70	Wieliczka	41	48	43	52	57	60	53	73	96	70	59·3	0·62	
71	Zaleszczyki	—	—	—	—	—	1	—	—	—	12	1·3	0·02	
72	Zbaraż	10	7	16	13	8	23	18	23	25	19	16·2	0·26	
73	Złoczów	31	30	45	35	35	45	26	35	25	26	33·3	0·24	
74	Żółkiew	41	41	32	31	36	31	28	39	36	30	34·5	0·46	
75	Żydaczów	25	29	28	19	18	19	15	20	20	19	21·2	0·34	
76	Żywiec	118	127	173	197	181	183	167	132	119	123	152·0	1·63	

TABLICA VI A)

Geografia i stosunek liczbowy wola do matołectwa w Galicyi.

(Cyfry średnie z lat 10; ‰)

Zestawione według: Militär-statistische Jahrbücher, Sprawozdań krajowej Rady zdrowia i Wiadomości statystycznych o stosunkach krajowych (Dra Pilata)

Okręgi	Powiaty polityczne	Matołectwo					Wól
		Rada zdrowia		Roczniki Pilata		Wojskow.	Wojskow.
9 Stryj	28. Kałusz 18. Dolina 75. Żydaczów 62. Stryj	0·42 0·50 0·34 0·24	0·35	0·59 0·43 0·21 0·27	0·37	1·25	4·7
15 Tarnopol	64. Tarnopol 67. Trembowla 57. Skałat 72. Zbaraż	0·06 0·20 0·16 0·26	0·17	0·19 0·86 0·75 0·13	0·48	0·1	0·09
24 Kołomyja	31. Kołomyja 58. Śniatyn 32. Kossów	0·30 0·004 0·16	0·154	0·28 0·46 0·19	0·31	2·37	32·44
30 Lwów	1. Lwów miasto 38. Lwów powiat 74. Żółkiew 59. Sokal	0·20 — 0·46 0·27	0·23	0·05 0·43 0·22 0·26	0·24	0·14	7·9
55 Brzeżany	10. Brzeżany 51. Rohatyn 4. Bóbrka 12. Buczacz 47. Podhajce 49. Przemyślany	— 0·41 0·40 0·03 0·11 —	0·15	0·38 0·26 0·16 0·09 0·21 0·16	0·21	0·31	8·9
58 Stanisławów	60. Stanisławów 42. Nadwórna 66. Tłumacz 23. Horodenka 6. Bohorodczany	0·23 1·007 0·02 0·03 0·48	0·35	0·31 0·46 0·04 0·24 0·26	0·26	0·53	11·79
80 Złoczów	73. Złoczów 29. Kamionka 8. Brody	0·24 0·08 0·32	0·21	0·08 0·20 0·21	0·16	0·6	0·22
95 Czortków	15. Czortków 24. Husiatyn 71. Zaleszczyki 7. Borszczów	— 0·18 0·02 0·21	0·10	0·11 0·11 0·14 0·23	0·15	0·18	1·24
89 Gródek	21. Gródek 50. Rawa 27. Jaworów 40. Mościska 53. Rudki	0·43 0·17 0·17 0·004 0·46	0·24	0·23 0·23 0·16 0·12 0·13	0·17	0·21	1·23

TABLICA VI A) (Dokończenie).

Okręgi	Powiaty polityczne	Matołectwo: Rada zdrowia		Matołectwo: Roczniki Pilata		Matołectwo: Wojskow.	Wól: Wojskow.
10 Przemyśl	48. Przemyśl	0·02	0·11	0·33	0·34	0·06	9·18
	17. Dobromil	—		0·32			
	11. Brzozów	0·33		0·38			
13 Kraków	5. Bochnia	0·70	0·58	0·45	0·55	1·73	12·05
	33. 2. Kraków	0·68		0·59			
	70 Wieliczka	0·62		0·37			
	13 Chrzanów	0·32		0·78			
20 N. Sącz	44 Nowy Sącz	3·28	2·94	1·39	1·49	4·13	68·57
	20. Gorlice	1·37		1·27			
	22. Grybów	5·62		2·28			
	36. Limanowa	2·15		0·68			
	45. Nowy Targ	2·28		1·83			
40 Rzeszów	54. Rzeszów	0·34	0·28	0·50	0·35	0·09	4·43
	52. Ropczyce	0·66		0·49			
	39. Mielec	0·11		0·43			
	30. Kolbuszowa	0·23		0·04			
	63 Tarnobrzeg	0·06		0·31			
45 Sanok	56. Sanok	0·45	0·44	0·30	0·34	0·14	25·36
	37. Lisko	0·20		0·33			
	34. Krosno	0·67		0·41			
56 Wadowice	69. Wadowice	1·13	1·26	0·84	1·14	1·15	71·07
	3 Biała	0·95		0·77			
	76. Żywiec	1·63		1·74			
	41. Myślenice	1·36		1·23			
57 Tarnów	65. Tarnów	1·89	0·85	0·59	0·43	1·27	24·98
	9. Brzesko	0·93		0·71			
	16. Dąbrowa	0·31		0·12			
	26. Jasło	0·21		0·37			
	46. Pilzno	0·95		0·39			
77 Sambor	55. Sambor	0·28	0·44	0·09	0·32	0·08	9·7
	19. Drohobycz	0·23		0·24			
	61. Staremiasto	0·61		0·52			
	68. Turka	0·64		0·46			
90 Jarosław	25. Jarosław	0·31	0·19	0·28	0·34	0·32	5·23
	43. Nisko	0·15		0·21			
	14. Cieszanów	0·11		0·29			
	35. Łańcut	0·18		0·58			

TABLICA VI B)

Stosunek liczbowy wola do matołectwa w Galicyi (średnia z lat 10, ‰).

(w porządku arytmetycznym).

Okręgi uzupełniające	Powiaty polityczne	Matołectwo				Wól
		Rada zdrow.	Pilat	wojsko	średnio	
15. Tarnopol	Trembowla Skałat Zbaraż	0·17	0·48	0·1	0·25	0·09
80. Złoczów	Kamionka Brody	0·21	0·16	0·6	0·32	0·23
89. Gródek	Rawa Rudki Jaworów Mościska	0·24	0·17	0·21	0·206	1·23
95. Czortków	Husiatyn Zaleszczyki Borszczów	0·10	0·15	0·18	0·14	1·24
40. Rzeszów	Ropczyce Mielec Kolbuszowa Tarnobrzeg	0·28	0·35	0·09	0·24	4·43
9. Stryj	Kałusz Dolina Żydaczów	0·35	0·37	1·25	0·65	4·7
90. Jarosław	Nisko Cieszanów Łańcut	0·19	0·34	0·32	0·28	5·23
30. Lwów	Żółkiew Sokal	0·23	0·24	0·14	0·203	7·9
55. Brzeżany	Rohatyn Bóbrka Podhajce Buczacz Przemyślany	0·15	0·21	0·31	0·223	8·9
10. Przemyśl	Dobromil Brzozów	0·11	0·34	0·06	0·17	9·18
77. Sambor	Drohobycz Staremiasto Turka	0·44	0·32	0·08	0·28	9·7
58. Stanisławów	Nadwórna Tłumacz Horodenka Bohorodczany	0·35	0·26	0·53	0·38	11·79
13. Kraków	Bochnia Wieliczka Chrzanów	0·58	0·55	1·73	0·95	12·05

TABLICA VI B)

Okręgi uzupełniające	Powiaty polityczne	Matołectwo				Wól
		Rada zdrow.	Pilat	wojsko	średnio	
57. Tarnów	Brzesko Pilzno Dąbrowa Jasło	0 85	0·43	1 27	0·85	24·98
45. Sanok	Lisko Krosno	0·44	0 34	0 14	0 306	25·36
24. Kołomyja	Śniatyn Kossów	0·154	0·31	2 37	0·944	32·44
20. Nowy Sącz	Gorlice Grybów Limanowa Nowy Targ	2·94	1·49	4·13	2·85	68·57
56. Wadowice	Biała Żywiec Myślenice	1·26	1·14	1·15	1·18	71·07